

9.Sınıf Coğrafya Büyük İklim Tipleri Konu Anlatımı

İklim Tipleri

Sıcaklık, basınç, rüzgâr, nemlilik ve yağış gibi iklim elemanlarının bir araya gelmesiyle oluşan iklimler, iklim elemanlarından birinin ya da birkaçının farklı olması sonucu yeryüzünde farklı iklim tipleri hâlinde dağılışı gösterir. Birbirine benzer iklim özelliklerinin görüldüğü alanların sınırlarının belirlenmesiyle iklim bölgeleri oluşur.

Yeryüzünde, etki alanları ve özellikleri birbirinden farklı birçok iklim tipi vardır. Ancak iklim tiplerinin sınıflandırılmasında daha çok etki alanları büyük olan iklimler dikkate alınmıştır. Bu sınıflandırmada iklim tiplerinin sıcaklık değerleri, nemlilik durumları ve bitki örtüsü özellikleri gibi durumlar göz önünde bulundurulur.

Ekvatorial İklim

Ekvator ve çevresinde (0° -10° enlemleri arasında) görülür. Güneş ışınlarının gelme açısının yıl içinde fazla değişmemesi nedeniyle bu iklim bölgesinde yıllık sıcaklık farkı yok denecek kadar azdır. Bütün ayların sıcaklık ortalaması 25 °C'nin üzerindedir.

Güneş ışınlarının yıl içinde dik düştüğü (21 Mart ve 23 Eylül) ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde, sıcaklığın artmasına bağlı olarak yükselici hava hareketleri hızlanır. Bu nedenle yağışlar artış gösterir. Mevsimler arası yağış farkı fazla değildir. Yıllık yağış ortalaması 2000 mm'nin üzerindedir. Ekvatorial iklimin görüldüğü başlıca bölgeler; Amazon ve Kongo havzaları ile Endonezya'dır.

Subtropikal İklim (Savan İklimi)

Ekvatorial iklim bölgesinin kuzey ve güneyinde 10° - 20° enlemleri arasında iki kuşak hâlinde görülür. Yıllık sıcaklık farkı ekvatorial iklime göre biraz daha fazla olan bu iklimde, bütün ayların sıcaklık ortalaması 20 °C nin üzerindedir. Bu iklimde görülen en belirgin özellik, yağışların düzensizleşmesi ve yaz aylarında görülmesidir. Kışlar ise tamamen kurak geçer. Yıllık yağış ortalaması 1000 mm'nin üzerindedir.

Muson İklimi

Yıllık sıcaklık farkı ekvatorial iklim ve savan iklimine göre daha fazla olan bu iklimde, sıcaklık ve yağış değerleri yer şekillerinin etkisine göre önemli farklar gösterir.

Örneğin, Himalayalar'ın eteklerindeki Katmandu'da kış sıcaklık ortalaması 10 °C'nin biraz üzerindeyken, yaz sıcaklık ortalaması 25 °C'yi bulur. Yıllık yağış ortalaması ise 1500 mm'nin üzerindedir.

Dünya'nın en çok yağış alan yöresi, Hindistan'ın kuzeydoğusunda yer alan ve muson iklimi görülen Çerrapunci yöresidir. Bu yöre, yıllık ortalama 12 000 mm yağış alır.

Yazın Hint okyanusundan Himalayalar'a doğru esen ve bol yağış getiren yaz musonları nedeniyle en yağışlı mevsim yazdır. Kış musonları ise karadan okyanusa doğru estiğinden yağış getirmez. Bu nedenle kışın kuraklık yaşanır. Muson ikliminin belirgin görüldüğü bölge Güneydoğu Asya'dır.

Akdeniz İklimi

Yazların sıcak ve kurak olduğu bu iklimde kışlar ılık ve yağışlıdır. Yıllık sıcaklık ortalaması 15 °C'nin üzerindedir. Yıllık yağış ortalaması yer şekillerinin etkisine bağlı olarak önemli farklılıklar gösterir. 400 mm ile 1200 mm arasında değişir.

Yağışın yıl içinde dağılışı üzerinde cephe hareketlerinin etkisi vardır. Örneğin, Akdeniz sıcak ve soğuk hava kütlelerinin kış mevsiminde karşılaşma alanlarından biridir. Bu nedenle Akdeniz çevresindeki ülkelerde en yağışlı mevsim kıştır. Yazın ise dönence üzerindeki yüksek basınç alanının genişleyerek Akdeniz üzerine kadar

sokulması nedeniyle sıcak ve kurak hava koşulları yaşanır.

Kuzey Yarım Küre'de Akdeniz çevresindeki ülkelerde, Kuzey Amerika Kıtası'nda Kaliforniya Körfezi kıyılarında, Güney Yarım Küre'de Orta Şili, Güney Afrika (Kap bölgesi) ve Avustralya'nın güneydoğusu ile güneybatısında görülür.

Akdeniz ikliminin doğal bitki örtüsü zeytin, zakkum, defne, kocayemiş, sandal ve lavanta gibi bodur ağaççıklardan oluşan maki bitki topluluğudur.

Okyanusal İklim

Orta kuşaktaki karaların batı kıyılarında görülür. Bu iklimin oluşumunda sıcak su akıntıları ile batı rüzgârları etkilidir. Yazları serin kışları ise çok soğuk olmayan bu iklimde yıllık sıcaklık farkı azdır.

Batı rüzgârlarının yıl boyunca okyanustan getirdiği nemi bu bölgelerin kıyılarına yağış olarak bırakması nedeniyle, ılıman okyanus iklimi her mevsim düzenli yağış alır. Ekvatorial iklimden sonra yağış rejimi en düzenli olan iklimdir. Yıllık yağış ortalaması yer şekillerine bağlı olarak değişir. 600 mm ile 2000 mm arasındadır. En tipik olarak görüldüğü bölgeler, Kuzeybatı Avrupa ile Kanada'nın batı kıyılarıdır. Okyanusal iklimin doğal bitki örtüsü geniş yapraklı ve iğne yapraklı ağaçlardan oluşan karışık ormanlardır.

Step İklimi

Yarı kurak bir özellik gösteren iklimde, yıllık sıcaklık farkı 25 °C'nin üzerindedir. Yağış rejimi ise düzenlidir. Yıllık yağış ortalaması 250 - 300 mm arasındadır.

Sıcaklığın artmaya başladığı ilkbaharda yükselici hava hareketlerinin hızlanmasıyla konveksiyonel yağışlar artış gösterir. Yazın ise sıcaklık yüksek ve kuraklık fazladır. Orta kuşak step iklimi, en tipik olarak Asya ve Avrupa gibi kıtaların denizel iklim ile karasal iklim bölgeleri arasında kalan geçiş bölgelerinde görülür.

İklimin doğal bitki örtüsü, bozkır adı verilen ve yağışlı mevsimde yeşeren, yaz mevsiminde kuruyan ot topluluklarıdır.

Karasal İklim

Karasal iklimin en belirgin özelliği yaz ve kış sıcaklıkları arasındaki farkın fazla olmasıdır. Kışlar erken gelir, çok soğuk olur. Kar yağışları görülür. Yağan karlar aylarca toprak üstünde kalır. Yaz ise geç gelir ve çok sıcak değildir. Yağışın yıl içindeki dağılışı düzensizdir. Yaz mevsiminde sıcaklığın artmasıyla birlikte yükselici hava hareketleri hızlanır. Bu durum yazın konveksiyonel yağışlara yol açar. Yıllık yağış ortalaması 500 mm'nin üzerindedir.

Orta kuşak karalarının denizden uzak olan iç kesimlerinde görülür. En tipik görüldüğü bölgeler Kanada ve Sibirya'dır. Bu ülkelerin yanı sıra İsveç, Norveç ve Finlandiya'da da görülür. Karasal iklimin doğal bitki örtüsü soğuğa dayanıklı ve iğne yapraklı ağaçlarından oluşan ormanlardır. Bu ormanlara Sibirya ve Kanada'da **tayga** adı verilir.

Çöl iklimi

Çöl bölgelerinin en önemli özelliği nem bakımından fakir olmalarıdır. Bu durum günlük sıcaklık farklarının fazla olmasına yol açmıştır. Yıllık yağış ortalamasının 200 mm'nin altında olduğu bu iklimde yağışlar düzensizdir. Bazı yıllarda bir ay üst üste birkaç kez yağış görüldüğü hâlde, bazı yıllarda hiç yağış düşmez. Sıcak çöllerde yağışlar genel olarak sağanak yağmurlar şeklindedir. Yüksek sıcaklık nedeniyle yağış suları kısa sürede buharlaşır.

Bu iklimin doğal bitki örtüsü kuraklığa dayanıklı çalılıklardır. Yer altı suyunun yüzeye yakın olduğu alanlarda ise vahalara (küçük ağaç toplulukları) rastlanır. Yeryüzünün en önemli çöl bölgeleri, dönenceler çevresindeki dinamik yüksek basınç alanlarında; Büyük Sahra, Arabistan, İran, Arizona, Atacama, Kalahari ve Avustralya, Orta Asya'da Karakum, Taklamakan ve Gobi'dir.

Tundra İklimi

Yılın 8 - 9 ayında sıcaklık ortalaması 0 °C'nin altındadır. En sıcak ayın ortalaması 10 °C'yi geçmez. En soğuk ayın ortalaması ise -25 °C'nin altındadır. Yıllık yağış ortalaması 150 - 250 mm arasında değişir. Yağışlar çoğunlukla kar şeklindedir. Çok düşük sıcaklık nedeniyle kar örtüsü yılın 8 - 9 ayında donmuş olan toprak üzerinde birikir. Sıcaklığın 0 °C'nin üzerine çıktığı yaz aylarında karlar erir.

Toprak çözülerek bataklık hâline gelir. Bu dönemde artan yağışlarla birlikte yeşeren yosunumsu çalılık görünümünde ot toplulukları ortaya çıkar. Bu tür bitki topluluğuna genel olarak **tundra** adı verilir. Kutup daireleri çevresinde görülen bir iklimdir. En tipik görüldüğü bölgeler; Alaska ve Kanada'nın kuzeyi, Grönland Adası'nın kıyıları ile Rusya'nın Kuzey Kutbu'na yakın kesimleridir.

Kutup İklimi

Grönland adasının iç kesimleri ile Antarktika kıtasında görülür. Dünya'nın dibi olarak adlandırılan Antarktika'nın ortasındaki Güney Kutup Noktasında sıcaklık yıl boyunca 0 °C'nin altındadır. Güneş yılda bir kez (23 Eylül günü) doğar ve yine yılda bir kez (21 Mart günü) batar.

Yıl boyunca termik yüksek basınç alanı durumunda olan kıtada yağış yok denecek kadar azdır. Yağışlar, atmosferde gözle görülemeyecek kadar ince olan sirüs bulutlarından çok ince buz kristaller hâlinde düşer. Bu şekildeki yıllık ortalama yağış 5-70 mm arasında değişen miktarda yağmur suyuna eş değerdedir. Soğuk çöl durumunda olan Antarktika'da doğal bitki örtüsü ve yerleşik hayat yoktur.